

ÖRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda Kolozsvárt. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Idősb Czegei Wass György naplója (XII-ik közlemény). — Kosuth Lajos néhány eredeti levele br. Wesselényi Miklóshoz. (III. közlemény.) Közli Jakab Elek. — Udvarhely mult századi monographiájához (V. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Egy híres rőpirat ezelőtt 40 évvel. (IV. közlemény.) — Petőfi Sándor a magyar irodalomban. (X. közlemény.) Szinnyi Józseftől. — A Hora-lázadás történetéhez, közli K. Papp Miklós. — A br. Wesselényi család zsidói levéltárának irodalmi kincsei. — Adatok az 1848—49-ki erdélyi hadjárat történetéhez. Közli K. Papp Miklós. — Gr. Széchenyi István levele br. Wesselényi Miklóshoz. — Tárca: Válasz Gyulai Pál urnak. K. Papp Miklós. — Apróságok.

IDŐSB CZEGEI WASS GYÖRGY NAPLÓJA.

1. Jan. 1704— 31. Oct. 1705.

1704.

(Folytatás.)

1. Juny. 1. Csendességben voltunk.

2. Ismét meglátogattak és feles marhát kaptak el, az Kómál tetőről emberek is vittek el.

3. Juny. Commendans Uram Monostor utczában lévő kertekben az Szamos mellett egész az Ujjfalusi kertig az gyümölcsfákat mind levágatta és az serfözőket elhányatta.

4. Az lónai Cruczok mutogatták magokat.

5. Reggel ismét a lónai Cruczok az les helyekből 10 óra tájba kimutatván magokat, az marhákban elkapván elmentek véle, ebéd után pedig 2 s 3 óra között Bonczida felől sereggel jöven fel minden kár nélkül 9 zászlóval (a búzák között feljövén) Békáspatak mellett Hásongárd felett az Törvényfa felé Fenesre elmentek, egy sereg pedig elmaradván Szamosfalván felyül, az víz mellett estve felé azok az Hostát szélyiben feljöttek és megellenkeztek, de egyik félben sem esett semmi kár. Estvére az miéink bejöttek, azok az Nádas mellett maradtak.

6. Juny. Ugyanazon seregek, kik ez előtt való nap Fenes felé mentek vala, kikkel Csáky László Uram volt, visszajöttek azon a nyomon, és Bonczida felé mentek, szintén akkor menvén ki szekerekkel fűért az lovas és gyalog Németek, de csak ház és pajta fedeleket s zsupokat hoztak, ezt látván a Cruczok, a hol még valami kevés ház megmaradt a Hostátokban ismét égetni kezdtek. Ebéd után ismét a városiak is ismét fűért kimenvén nem hozhattanak, mivel már szüntelen őriztek bennünket, hogy fűvet ne hozhassanak, jöllehet ugyan az miéink jól megellenkeztek vélek, csak hogy közülök most is elment az hadnagy Viczei Uram fia és Csernatonni Uram fia s mások is.

7. Junii. Szekerekkel szalmaért menvén ki a lovas németek gyalog németekkel együtt, mutogatták ugyan magokat a kruczok, de semmi kárt nem tettek.

8. Juny. Talám ök is innepeltek mert meg sem mutatták magokat.

9. Juny. Felesen mentek fel Bonczida felől Lónára. Hirünk is jött bé közülök hogy feles Rácok jönnének.

10. Az fűért kiment magyar lovasok összepuskáztak a Cruczokkal az Nádas hidjánál lévén vagy hat sereggel, de kár egyik félben sem esett.

11. Juny. Ebéd után az lovas németek gyalogokkal és magyar lovasokkal szekerekkel fűért menvén ki feles Crucz circiter 300 jött reájok, de az gyalog németeket észrevén, és a lovasokban vagy circiter 25 utánnok menvén, mind elszaladtak és közüllök hármat lè is vágta, az kapuban pedig a magyaroktól a fűvet mind elszedték.

Eodem kezdték bizonyosan beszélni s hozni, hogy Beszterczén feles Crucz veszvén el, alóla elmentek volna és hogy Pongrácz György sógor is ott veszett volna.

Item egy Crucz rab hozta bé bizonyoson, hogy mind Csáky László Uram Bonczidáról, mind pedig Vajó András Lónáról kimentek volna Magyarorszában és hogy Kaszás Pálnak is ki kellene menni.

12. Juny. Monostor felé menvén ki fűért az lónai Cruczok akkor mutatták ki magokat, mikor már bé akartak jönni és semmi lárma nem lött.

13. Küldött mind Commendans Uramnak mind Bánffy Farkas Uramnak, mind énékem Koss Mihály egy egy bárányt s egy egy sajtot; az sajtot én az raboknak küldtem.

14. Juny. Jó reggel még négy óra előtt kimenvén az lovas németek és gyalog németek is városi lovasokkal, szekerekkel fűért az monostori Templomon alól lévő rétbén, holott megrakodván és szintén már indulni akarván, lárma esik köztök, hogy a lesből a Cruczok kijöttek és az Commendans Uram marháiban elis kaptak, az füves szekereket béküldék és elhagyák, az Cruczok után mennek, az lovassa megszállanak, az gyalogjára reá akadnak szintén Monostor szélén, öszvepuskázván azok is megszaladnak, egy része szalad a kastélyon által a búzák közé, kiknek nagyobb részét levágják, egy része szalad bé a templomban zászlóstól, kiket különben ki nem vehettünk, hanem gránátokat kellett bé reájok hányatni s utoljára felgyujtatni s benne égetni őket, hanem az segrestye héjjárul vonattuk le vagy 9-ét, az régi káptalanból 14-ét, az többi ki a toronyban ki a templomban égett, a lovas Cruczok az erdő alól

s veres képtül nézték, még sem mentek segítni. Rabot hoztak bé Nro 70, test is a mit levágtak vagyon circiter 50.

15. Ebéd után volt koporsóban való tételének tisztessége Suki Pál Uramnak, ki is holt meg 13. praesentis estve.

16. Juni. Semmi lármank nem lón, sőt fűért is kimentek Hólya és Monostor alá, de Crucz Uramék igen megvonták a bagariát.

17. Juny. Ebéd után Szt. György hegye felé mentek ki fűért, és szabadon hordották azt, semmi lárma jok nem lött, vagy 12 jött volt a Szamos mellé; mondják ugyan, hogy 200 lett volna az berekben, de ki nem merte magát mutatni.

Eodem 6 s 7 óra között estve Gyalu felé tüzes oszlop láttatott mint az előbbieik.

Eodem az égető tatárok ismét előjöttek, jöllehet egy kevés időtől fogva megszüntek vala, mivel az éjjel a két viz között az dézma csürnél lévő majorokat mind elégették, az én majoromnak is még az kapuja fenn lévén és egy darab kert, ezt is elégették.

18. Juny. Ebéd után Kajántó völgyinél sokan voltak, kik közül egy sereg a Nádasig feljött, de semmi egyéb virtust nem tettek, hanem az én lombi sajtómat és egy ványolót égettek el; az én sajtómat pedig az mint referálják, Diószegi az én szolgám féle fogta elégetni, az én inasom félével Székely Ferenczcel, holott nem voltam egyiknek is semmivel adós.

19. Junii. Ebéd után Monostor felé kimenvén a lovasok szekérral fűért, de seholt egy Cruczot sem találtak, hanem estvére vagy éjszakára égetni eléjöttek, mivel külső magyar utczában 16 házat elégették.

20. Nappal magokat seholt meg nem merték mutatni, de estve naplement után csak hamar tűzben vagy tűz által jelentek meg, mivel Monostornak nagyobb részét elégették.

21. Éjszaka Monostoron a jesuiták derék alkalmatossággal lévő serfözőjeket is elégették.

22. Igen elvonták magokat, hogy seholt nem láttatott közüllök.

23. Fűért Monostor felé menvén ki mutogatták magokat egy nehányon a Cruczok és mikor minden rend két versben is hozott.

volna füvet, akkor jöttek Gorbón által, de a miénk feléjük menvén mingyárást visszanyomultak, hanem kijövé az miénk, azok is utánna nyomultak a hegyen.

24. Junii. Éjszaka 10 óraker kimenvén az lovas Németek és vagy másfélszáz gyalog Németek egy néhány mostan jött Rác lovassokkal, szintén 3 óraker Feneset felverik, meggyújtják és elégetik, minden marháját elhajtják.

Eodem ebéd után szintén öt óra előtt esmét egy jegy láttatott Bonczida felé, mint a szivárvány olyan volt és mintha a földből jött volna fel, s láttatott az mint feljebb feljebb nevededett füstben vagy ködben nevededett, a füst is egyaránt nevedezett véle, az nap pedig szépen fémllett, egy fertály óra mulva pedig a füst róla eltávozott az tekintő felé, s maga osztán lassan lassan úgy mult el.

25. Junii. Hat óraker reggel Fenesre kiment Németek feles praedával és marhával visszajöttek, az Lónán lévő Cruczok még meg sem merték magokat mutatni, retterálván inkább, hogy szokások szerént mind az erdőre szaladtak.

(Folytatása következik.)

KOSSUTH LAJOS NEHÁNY EREDETI LEVELE

br. Wesselényi Miklóshoz.

Kozli: Jakab Elek.

III.

Pest, August. 15. 1844.

Mélyen tisztelt szerencsétlen barátom!

Reszkető kézzel fogok tollat kezembe Julius 31-kérőli boldogtalan levednek megérkeztét tanusítani. — Egy egész nap késtem a Válaszszal, — idegeim eltompultanak, eszem szivemnek, kezem eszemnek megtagadják a szolgálatot.

Tehát csakugyan? te vak? te — te vesztéd el szemed világát, ki szegény hazádnak világot adál; ki — — de hagyjuk ezt, te férfiú vagy erős s határozott, mint tán senki más, s barátid is csak férfiak lehetnek. Láttalak derült, láttalak borult napjaidban, egyenlőn nagynak mindenkoron. Láttalak vészek

közepette, mikint állottál mint egy szikla hegy, rendíthetetlenül, megtörhetetlenül, nem hiu daczból, hanem azon erők büszke érzetében, mellyek kebledben egyesültenek, s ha leélt napjaimból nekem is nyujt valamit az emlékezet, mire némi önérzettel szabad gondolnom; a te példád volt erőm forrása; — de nagyobbnak soha nem láttalak, mint minőnek a levél tanusit, melly vakságodat hirül hozá. — Légy nekem idvez nagy férfiú, légy nekem idvez világtalan óriás, hazámnak így is első bajnoka. Szegény árva magyar be nehéz sulylyal fekszik hazádon a fatum keze, hogy legjobb fiadban annyi csapás ér. — Azonban légy te vezérünk ezental is, mint eddig valál; éleszd kettős lángra lelked szellemi szövetnekét, hogy kipótolja testi szemednek vesztett világát: légy magad egy világitó oszlop, mint volt melly a vándor Izraelt vezeté; és istenem engem akkint áldjon meg, mikint hiven követni fogom a vak vezérnek fényszövetnekét; talán hogy meghallod egy jobb jövőnek hajnal hasadtát; ha látni nem fogod is, — hisz e nép nem lesz talán érzéketlenebb Memnon szobránál, melly megkondukt, midőn a napsugár reá lövelt.

Szeretném — mint látod — szavak árjába temetni a gyengeséget, melly rajtam erőt vesz, ha rád gondolok, szeretnék erősnek látszani — én halgatag! s a könyű, melly rollam alá hull, kigúnyolja törekvésemet. — Mit erőködjem? én nem szégyenlem, e könnyeket: — hiszen barátoméért hullanak. Én magam is a szenvedésnek gyermeke vagyok, nehéz napok vonultak el vállaim felett; ki látott vala ha csak pillanatra is meghajlani saját sorsomnak súlya alatt? — de a csapás alatt, melly téged ért, lelkem barátja, testvérem célban irányban, munkában és szenvedésben! e csapás alatt erőm megrendült. — De te erősb leszesz, s türni birandod, mit én gondolni alig birtam meg. De hogy türni bird, erő kell hozzá, mert:

Sterben ist nichts — doch leben und nicht
Sehn

Das ist ein Unglück.

Leveled soká utazott. Csak augusztus 11-kén jött meg Tinnyére, hová én 13-kán jöttem meg. Az egyesületi agendák gyakran kiszollitnak falusi magányomból, s kedves

enyimek karjai közül. — (Ah! miért nem adott Isten neked egy angyal nőt, mint nekem adott!) — Most is a Czukorgyár miatt jöttem be; — holnap fogom azt a várostól a társaság számára átvenni. — Iparegyletünk gyönyörűn virágzik. — A kereskedelmi társaság remény felett jól indul dolgaiban. Részevényeidért a Juliusi illetéket kifizettem. — Ezen három egyesület, s hozzá még a jégkármentő egylet; — a lefolyt három évnek munkája nekem sok elégtételt, sok vigasztalást nyújt. — Most tüzzel vassal a fumei vasut körül munkálódok; a fumei társaság meghatalmazottjai, utasítva lévén küldöiktől, hogy nállam nélkül semmit ne tegyenek, Tinnyén meglátogattak, s kertem telelő szobáskájában, vetők meg alapját a 18 millió pftos roppant vállalatnak; — a dolog már tractatusban van az ország Rendeivel — rövid időn hallani fogsz felőlle.

Journalisticai jövendőm még mindig mérlegben libeg, — in casum pessimum Oroszsal alkudtam meg, a Hirnök átvétele iránt, természetesen teljhatalommal; de feltételül szabám, eszközölné ki, hogy privilegiuma Pestre áttéessék, — ez nem magától füg, — de ennyit nem tagadhatnak meg oda fen; — mondják H. Metternich akkint nyilatkozott beszélgetésünk után, mellyel még adósod vagyok „gewinnen können wir Ihn nicht; wir müssen uns hüten Ihn zu erbosen; er ist ein kühler besonnener Mensch, und besonnene Agitatoren sind die gewaltigsten, die gefährlichsten.“ — Furcsa emberek ezek barátom; beh! kevés becsületes emberrel kellett találkozniok életökben, — mondám, — hogy azt a keveset meg nem tagadhatják, s így tán meglehet, hogy azt adják meg a mi több, a Concessiot egy új hirlapra. A dolog inthesi egyre megy; csak hogy ez grationale; amazal pedig nem lenne mit kérkedniök; mert évenként 6—8 ezer pftomba kerül; — már ugyan mond meg, miért kell ezt kivenniök zsebemből, midőn magoknak vele hasznot nem tesznek. — Metternich 11-én érkezett a porosz királylyal Ischelből Bécsbe; — mindennap várom a Cabinet tanácskozásának resultatúmat. — A privilegium iránt a Consilium kedvező véleményyt adott, de a Cancellaria nem kedvezőt. Azonban Bartal, Plathy és Stettner

separátum votumot intéztek a Status tanáchoz. — Meglátjuk, mit sütnek a bölcs szakácsok. — E tárgyról sok érdekes írni valóm lesz.

Deákról — mult october óta, midőn utolszor együtt láttunk; semmit sem tudok. — Egy betűt sem irt. Leveledet, mellyet hozzá utasítál, elküldém neki. Akkor Füreden volt kapta, mikint Csapody mondá nekem, ki tegnap nállam Tinnyén, akkor pedig Deákkal volt Füreden. — A Stullernek szóló levelet is átadtam. — Mindenütt keresek oly ifjút, a minőt kívánsz; de még nem találtam. — Diogenesi munka barátom. Szomorú, hogy olly kevés az ember az emberek közt. Erszényem nem győzi, hogy minden hirlapot járassak; az Erd. Hiradót hát nem járatom; s így semmit sem tudok azon czikkekről, miket emlitesz; — senki sem figyelmeztete kivüled, — most itt Pesten majd csak előkeritem, megolvasom, s irok neked irántuk. Hagyd rögtön bezárnom levelemet, nehogy ismét gyöngévé legyek. Ajánlak nem az égnek mert az elhagyott, hanem lelked, s erényeid erejének nemes barátom.

KOSSUTH.

UDVARHELY MULT SZÁZADI MONOGRAPHIÁJÁHOZ.

Közl: K. Papp Miklós.

IV. Udvarhely Várossának nyomorúságairól.

(Folytatás.)

A kurutz világot és az után való dolgokat végezzük el jó Szántimornak historiájával, igen szeretette magát Szántimor nem csak a városi, hanem a külső falusi nemes és uri rendek is, égyyszer ezért elhívják a nemes emberek medve hajtani a mátéfalvi havasra, az hol is elrendelvén a lest, Szántimort nagy Ugron János maga mellé marsztja, midőn észrevéshi Ugron János, hogy a medve nem messze volna, javasolja Szántimornak, hogy a fára hágjon fel, fel is hág Szántimor, az alatt a medvét meglátja arra jönni, s azt mondja: Ugron uram ez a fa mozog (megijedett volt t. i. a medvét meglátván és reszketett) nem mozog (felel Ugron János) kegyelmes Uram fogja meg jól

az ágát, s azomban a medvére kisüti a pus-
kát, a roppanására Szántimor elesik a fáról.
Sokszor jó kedvéből mondotta az után: ha
engem lőtt volna Ugron János, nem eshet-
tem volna nagyobbat, mint a mekkorát es-
tem, mikor a medvét meglötte.

A kuruczságról méltó megjegyezni, hogy
a kurucz támadás felső Magyarországon Rákóczi
Ferencznek, a ki néhai ifju Rákóczi
György fejedelemnek onokája volt és gróf
Bercsényi Miklósnak vezérlete alatt a magyar
szabadság helybe állításának szines oka alatt
indulván s több s több pártolkodáson kapó
népeknek magokat hozzájok való csatolásá-
val gyarapodván, üdő jártában Erdélyben is
béhatott, s oly nagy erőt vett, hogy Rákóczi
Ferencz az erdélyi statusokkal Maros-Vásár-
helyen gyűlést tétetni és azoktól magát er-
délyi fejedelemnek választatni bátorzkodván,
ugyan ottan a fejedelemségre meg is esküdt,
de valósággal az országot nem birhatta, mert
jöllehet a nagy-szombati tracta szerént, ki-
váltképpen néki Erdély iránt igen kedvező
punctumok folytak volna, de ő legfőképpen
Bercsényinek unszolásából azzal meg nem elé-
gedvén a gyűlés félbe szakadott, s azután a
kurucz erő mind gyengülvén legfőbb okból
abból: hogy a magyarok látván s megunván
a sok törvénytelen huzást, vonást, s koronás
királyoktól való hajlandóságtól is viseltetvén,
seregenként kezdették elhagyni a pártos részt
s igaz királyokhoz hódulni elannyira, hogy
Rákóczi Ferencz tovább meg nem állhatván,
több uri rendekkel Lengyelországba, onnan
a török birodalomba kényszerítették magát
venni, az hol meg is holt, két fiát Ferenczet
és Józsefet a császár gondviselése alá hagy-
ván, a kik megvetvén a császárnak hozzájok
mutatott atyai voltát, alattomban Bécsből el-
mentek s francia királyhoz folyamodtak, az
1739-ik esztendő táján lévő török háboruban
hallatott, hogy József a török háboruban lett
volna, de azon hir is hamar megszűnvén, már
most csak a régi emlékezet vagyon fenn an-
nak az hatalmas fejedelmi familiának.

Midőn már azon pártos urak Rákóczival
az ország szélyin hazájokból bujdosóba men-
nének, magával lévő feleségit Bercsényi így
szólította meg: Én immár a hazámat kete-
lenítetttem elhagyni s bujdosóba menni, te

pedig gyenge asszony ember lévén, az uta-
zásnak alkalmatlanságait s az számkivetésnek
nyomorúságait s az idegen földnek természetét
el nem viselheted, térj vissza, talán fogja
mutatni hozzád a felséges császár annyi ke-
gyelmét, hogy a jószágának ha csak égy részét
is, kezedenél hagyja, a melyből holtig tisztes-
ségesen élhess. Én (felel a felesége) kedves
férjem, mind jó, mind gonosz szerencsében
holtig való szövetséget kötöttem veled, ha
azért én a jóban veled gyönyörködtem, nem
akarom, hogy a roszbán nálam nélkül sinlődjél,
hanem vigasztalónak legalább, az inségnek s
nyomorúságnak szenvedésében társnak s se-
gitőnek veled elmégyek, s holtig el sem hagy-
lak. És így két fiával együtt a férjét a szám-
kivetésben önként elkisérte. Hallatik mosta-
nában, hogy a francia birodalomban nagy
tekintetben lévő, s a francia huszárok között
főtisztséget viselő emberek volnának a Ber-
csényiek; a kurucz név innen adatott volt ne-
kik: Második Lajos király idejében Magyar-
országon a török ellen kiváltképpen való hadi
nép állittatván fel székely Dózsa György ve-
zérlése alatt, azoknak a köntösökre veres
kereszt jegy varratott volt, az honnan crucia-
tusoknak hivattattak, a kik megforditván a
török ellen menő szándékjokat az urakra s
nemesekre támadtak, azoknak jószágait, kas-
télyait, várait égették, pusztították, ugy an-
nyira, hogy Lajos király nem akarván ellenek
állani, kényszerítették az urak az erdélyi
vajdától, Zápolya Jánostól segítséget kérni,
a ki csakhamar azokat elszélyesztvén az
előljárokát irtóztató példás halállal ölette
meg, innen azután minden pártütő támadók,
a magyaroknál a cruciatus névről, kuruczok-
nak neveztetek.

V. Czikkely. A várról.

Az hol mostan a csonka vár vagyon,
ottan hajdon a tisztelendő pater franciscanu-
soknak conventjek és nagy roppant templomok
volt, a mint ezt nyilván jelentik a most is
fennálló és igen nagy régiséget mutató kőfa-
lak. Zápolya János erdélyi vajda lévén, igen
nagy kedvében tartotta ezt a conventet és
mikor a székelyek közé jött, mindenkor ebbe
szokott szállani, s mivel még akkor semmi
olyan bátorságos épület itten nem volt, a

székely nationak archivumát ottan tartották. Említett Zápolya Jánosnak a fia ifju János király a római catholica hitről az arianus vallásra állván, s a székelyektől megboszon-
tatván az egész natiot fiscus jobbágává tette és mint jobbágyságokat (előbb kihajtván a szerzeteseket) a klastromot, több épületeket alkalmaztatván hozzája kőfállal és mély árkokkal körülvétette, és az így elkészült erősséget: Székelytámadt várának nevezte, a mint ezt bizonyítják ugy azon ifju János királynak 1568-ik esztendőben Bőjtmás havának 13-ik és 18-ik napjain költ patens commissioi ilyen szókkal: Joannes Sigismundus Dei gratia etc. fideli nostro egregio Mihályfi de Telegd Capitaneus sessedium nostrorum Siculicalium ac praefecto castris nostri Székelytámadt etc. abban pedig kétség nem lehet, hogy ezen várat nem értené, mivel az elsőben azt parancsolja: hogy az Udvarhely városi lakósokat égy bizonyos erdőnek (nyilván a Láznak) békességes bírásában védelmezze. A másokban pedig: hogy a székely földön szedett portio pénzt a városiak csak Segesvárig szállítsák és tovább hajtani őket ne engedje, az említett kapitány, mikor Gyárosfálvát minden földével a városhoz ragasztotta, így szól: Demptis tamen terris arabilibus et foenetis in territorio ejusdem possessionis existentibus et ad arcem nostram Zékelytámadt jam applicatis, quae in usum ipsius arcis nostrae semper conservari volumus etc.

Birattatott mind a fejedelmek számára, miglen 1657. esztendőben néhai boldog emlékezetű Rákóczi György fejedelemtől nem conferáltatott Bornemiszsza Susánna asszonynak, néhai Kemény Boldisár özvegyének és leányának Annának 5600 magyar forintokba, ezeknek birodalmából kimenvén, azután ifju Apafi Mihály fejedelemtől adattatott néhai gróf Gyulai Ferencz ő Excellentiájának, a kinek posteritásitól az hozzá való jószágokkal együtt mostanában biratik, a kurucz világ után elrontatván, lakhatatlan lett.

Ezen alkalmatossággal lehet azt is feljegyezni, hogy a mely most bethlenfalvi utca, hajdon Darabont utcának hivattatott és a mely föld ezen utca és a vár között vagyon, a néhai nagy Böronkai Mihály posteritásinak civilis jószágait, mind a várhoz birattatott és

darabontok laktak rajta, hanem üdö jártában a fejedelem a régi ős véreknek visszaadta, a mint mutatja ezt Appr. Const. P. 5. edict. 69.

A Doczi dombjától a vár eleibe lemenő és a Bethlenfalvi utcára szolgáló szoros utban a néhai Varga Márton és Kandó jószágainak között torony volt, a mely alatt a szekerek járhattak, ha a vásárról a vár földre, vagy innen a városra valamely bünös elszabadhatott, egyik rész sem üldözte tovább azon toronynál.

(Folytatása köv.)

EGY HIRES RÖPIRAT ezelőtt 40 évvel.

A magyar Nemzet sérelmei.

Egy alkotmányos szózat a magyarokhoz
az 1833-ik Esztendőben.

Ingratis servire nefas!

*De lássuk már most mi hasznot vészen
az austriai ház*

Magyarországból?

(Folytatás.)

II.) A kamara jószágok jövedelmein kívül használja a magyar király a só regale jövedelmeit, melyek ugyan törvény által adattak a fejedelemnek által, de úgy hogy azok az ország kormányzására, közönséges tisztviselők fizetésére, a magyar király és nemzet szükségeire fordittassanak, fentebb azonban megmutattatott, hogy az illy nemű status szükségek az alattvalók terheltetésével pótoltnak, ezen jövedelmet pedig az austriai kormánynak ha igazságos akarna lenni, a nemzeti jólétre, jótévő intézetekre, utakra, csatornákra, hidakra, közönséges épületekre kellene fordítani, de semmit se tesz a közjóért, elragadja a nemzet tulajdonát, a só nagy jövedelmét is magános haszonra fordítja, még a mellett más törvénytelenéget is teszen, a mi az erkölcsi érzést s becsületet mélyen sérti. Nevezetesen a magyar törvények szerént az ország Rendjeinek megegyezése nélkül a só árát felemelni nem lehet, egy hazaáruló azonban, ki az említett törvény készítésekor a jegyzőkönyvet vitte (az aradi mostani követ t. i. 1833-ban Aczélnek

hasonló aulicus attya) e szavakat iktatta bé „nisi in extrema necessitate“ s e hozzátételt a felolvasás alkalmakor az ország Rendei előtt elhallgatta — s csak akkor leheté már ezen ragasztékot észrevenni, midőn a törvény jóvallat bépecsételtetett s a Felsőséghez megerősítés végett felküldetett és kinyomattatott, azt hitte az ország jó lélekkel, hogy a kormány pirulni fog használni ily alávaló módon s tolvajként bécsúszott ragasztékot — de korántsem! az ország minden előterjesztése s ellenmondásai ellen is használja azt, s erőszak nélkül nem is lehet annak használatától elvonni — holott az ország Rendei már a mivelte Európa s az egész világ itéletére hivatkoztak. — Valljon lehet-e az a természetben, hogy egy 40 évig tartó extrema necessitas legyen? s valljon ily hallhatatlan igazságtalanság nem bonthat-e fel minden kötelezéseket?

A kormány mindég csak siket marad, a közvélemény átka sem birja becsületre, miért? mert ezen erőszak évenként 20 millió jövedelmet ad, holott egy mázsa só kikészítése csak 18 krba kerül, a nemzet pedig azt 6 forintokon 20 xrokon fizeti pengőben. — Ez az iszonyu drágaság nagy romlására van a nemzetnek, mellyből a marha tartásnak lehetetlensége, gyakori marhadög, juhveszélyek, sőt az emberek egészségtelensége is következik, — midőn kivált a szegény adófizető nép minden nap só nélkül kéntelenítettik enni kenyérét — de még borzasztóbbá lesz a vétek azzal, hogy midőn a nemzet fiai, a király hiv alattvalói drága pénzen veszik a természet magyarországi oly bőv ajándékát, hogy csak a máramarosi sóbányák is elégségesek egész Európának — akkor a Török 2 forintjával veszi azt a királytól. — Lehet-e tehát a magyarnak vétkül tulajdonítani, ha törvényét megóvni s a kormány istentelen erőszakoskodásai ellen magát, hazáját egész elkeseredéssel védelmezni fogja.

III.) A bányák jövedelmei tészik nagy részét a kormány jövedelmeinek, a magányos bányák mivelésére nézve pedig az a nehézség is adja elő magát, hogy a magányosok érceiket nem olvaszthatják, hanem azokat az olvasztó királyi hivatalnak kénytelenek beadni — ebből az a sérelem támad, hogy

a magányosok vagyonaik, minden némü csalásnak ki vagynak téve, mivel meg nem engedtetik, hogy azok a próbatételen vagy olvasztáson jelen légyenek, hanem még azt is köszönettel kell venniök, a mit a német rablók juttatnak, így csonkittatnak az egyesek vagyonaik, így sértetnek a nemzetek törvénye ellen, a magános jogok, melyeknek szenteknek kellene lenni, imen támadnak a temérdek panaszok és pörök, mellyeknek soha végök nincs. — Csak jelenleg is 30 bányatisztek ellen foly a vizsgálat, kik csalásban találtottak — magyarokat ide nem bocsátanak, s többnyire az egész bányaigazgatás külföldiek és németek által vitetik — mind anynyi rablások között még is a magyar bányák adnak évenként a kormánynak 6 milliót.

IV.) Nagyobb jövedelmet adnak a kormánynak a vámok és harminczadok — de hol találjunk szavakat azon gyalázat, nyomtatás, és törvénytelenség kifejezésére, mellyel a kormány a hasztalan harminczadok által nyomja és szegényíti a magyar nemzetet? már magában boszantó és káros rendelés az, hogy az egy kormány alatt lévő tartományok közt vámok állanak — azonban a mód és a rend a hogy azok elrendezve vagynak az érzést fellázasztják. Minden magyarnak akár mi rangu légyen alá kell vetni magát az austriai határoknál, egy alávaló és már hivatala által gyalázatos német sláv goromba vizsgálatainak, vagy pénzen kell magát azoktól megváltani, így egy szabad polgár egy alacson lelkü szolga felvigyázása alatt van, a kit néhány garasokkal meg lehet vesztegetni, és így az egész vám rendelés kijádszotathatik, melly nem egyéb marad, mint a köztársaságot boszantó, s a szabad közösülést és a kereskedést hasztalanul és károsan akadályozó német intézet. — Ki hinné azonban hogy mind azon nemzetek közt mellyekkel Austria kereskedést folytat Magyarország iránt legkevesebb kedvezés tétetik — így van a borral minden akóért 4 pengő forintot kell fizetni a határon, holott egy forintért meg lehet az országban venni, a Lengyel határoknál minden akóért egy arany kívántatik, és így a borral való kereskedés lehetetlenné tétetik, mi is oly nyomoruságra juttatta a szülő mivelőket, hogy a bortermesztéssel fel-

hagyni naponként kéntelenítettnek — a világszerte híres hegyalján gazdagon gyümölcsöző nemzeti tőke miveletlen elvész és elpusztul.

Egy ló dohányért 3 Rforintot zsarolatnak, holott a hazában 30 xron sőt alább is vehetni fontját. Utasítjuk az olvasót a magyarok azon fölrására, mellyet a királyhoz felküldöttek a dohány kereskedés elnyomása miatt. — Szívet rázó sérelmek azok, mellyeket a dohány természetű paraszt a monopolizáló zsidók istentelen zsarolásai miatt szenvedni kéntelen, hetekig vonogatja az árva néhány mázsa természetményét az alföldről Pestre; hol egy Ulma kiküldött rabló által, kigondolt színek alatt többször alkuszik, s harmadát fizeti az először megalkudott árnak, míg végre a paraszt idejét veszítve, marháját elkínözva tér haza, mert azt a mit kapott utjában mind elköltötte. — Mind ezek a kormány hibái — mert egy alattvalója boldogságán igyeksző kormány alatt ilyenek nem történhetnek. — Hasztalan vagynak Magyarországnak kikötő helyei, mivel minden külföldi tartománybeli portékák előbb Bécsbe vitetnek, s onnan Magyarországra; hogy nem csak a kettős vámot kizsarolják, hanem még azon felül Austriának általviteli kereskedést is csináljanak.

A magyar kereskedés állana borból, buzából, gyapjuból, marhából, viaszból, kenderből, mézből, s más természetményekből, azonban mindezeknek kivitele nehezítették gátolattik; — más oldalról pedig az ország a fényűzés minden nemeivel elborittatik, egy szóval a nemzetiség elnyomatik s a szorgalom csirájában elfojtatik, pénz, jóllét, erkölcsiség minden az erkölcstelen kormány kezébe kerül. — Csak a vámból 3 milliót vesz. Ki hinné hogy Magyarország és Austria között tartománybeli összeköttetés van, és hogy a Dunai szabad hajókázás a Feketetengerig el van zárva — azonban így van; minden a mi gazdagulást és jóllétet Magyarországon előmozdítja — Bécsben a rettegés és félelem tárgya. Bécsi közmondás az „A magyarokat annyira kell nyomni, hogy önként felmondjanak alkotmányokkal, s a több örökös tartományok igazgatása módjait, s a József császár utasításait ha bár más formában fo-

gadják el“. — Elhallgatván a Básta, Karaffa, Heister esztelen kegyetlenkedéseit — az Eperjesi mézszárszéket — Ferdinánd és Leopold vérpadjait, s a legborzasztóbb üldöztetéseket, mellynek következtetésében a protestans papok, kik kitérni nem akartak, kivégeztettek, száműzettek, s megégettettek. — Maga a magyar vitézség által megmentett Mária Theresia számtalanszor megtörte az alkotmányt, és esküvését megszegte midőn egy negyed rész századig országgyűlést nem tartott — Nádort nem választatott, a lélek szabadságát elnyomta, erőszakos térítő volt, Gallicziát s Bukovinát vissza nem kapcsolta.

Mi történt 1797-től fogva 1827-ig 1823-ban a legnagyobb béke idején országgyűlésen kívül pénz és katona rablás erőszakkal. Azonban ezen első próbatétel is Magyarországot béke idején megtámadni kormány buktával végződött, midőn már 1825-ben az országgyűlésen nyilván megmondattott „non dimititur peccatum, nisi restituitur oblatum“, valóban a politica melly szerint a kormány egy újabb diploma készítésével az ország sérelmének orvoslását akarta kikerülni — nem oly felette messzelátó volt, a nemzet feleszmélt és csak alkalomra vár.

(Folytatása köv.)

PETŐFI SÁNDOR

a magyar irodalomban.

Közlő: Szinnyei József.

1848.

(Folytatás.)

Nagyobb költemény.

*Az Apostol. (E. I. 59—188. — Dk. 655.)

Levelek.

Orlai-Petrics Somához. V. Erdőd, october 18. 1848. (V. M. III. 294.) — VI. Debreczen, nov. 3. 1848. (V. M. III. 296.) — VII. Erdőd, november 22. 1848. (V. M. III. 297.) — VIII. Debreczen, deczember 12. 1848. (V. M. III. 298.)

Hirlapi czikkek.

Pest, május 27. 1848. (Életk. jun. 11. 26. sz. — Vas. Ujs. 1874. apr. 5. 14. sz.)

Kun-Szent-Miklós, jun. 15-én. (P. Hirlap, jun. 21. 87. sz. — Életk. jun. 25. 28. sz. — V. M. III. 183.)

Pest, jun. 27. (Márczius Tizenötödike jun. 27. 89. sz.)

A nemzetgyűlési követekhez. (P. Hirl. 103. sz. — Zilahy: Petőfi életrajza, Pest, 1864. 124.)

Pest, augusztus 10-én 1848. (Márczius Tizenötödike 128. sz. 515. l. — Vas. Ujs. 1874. 14. sz. 218. l.)

Jegyzet a Vörösmartyhoz czimzett vershez. (Életk. aug. 27. 9. sz. — V. M. III. 199.)

Válasz Vörösmartynak. (Kossuth Hirl. szept. 8. 60. sz.)

Elő és utolsó felszólalásom egy ... dologban. (Életk. szept. 10. 11. sz. — V. M. III. 200.)

Pest, szept. 17. (Márczius Tizenötödike, szept. 18. 160. sz. 642. l.)

Erdőd, okt. 1. (P. Hirl. okt. 10. 183. sz. — Vas. Ujs. 1874. 14. sz. 219. l.)

Petőfi levele és Csata-dala. Ölvastattott a képviselőház decz. 4. ülésében. (Nemzeti, decz. 20. 190. sz. — Közlöny decz. 20. 193. sz. — P. Hirl. decz. 21. 245. sz. — Életk. decz. 24. 26. sz. — Vas. Ujs. 1874. 14. sz. 219. l.)

Önálló művek.

Petőfi Sándor összes költeményei 1842—1846. 2-dik kiadás, a költő aczélba metszett arczképével. Pest 1847. Emich G. sajtátja. 8-rét I. kötet: 1842—1844. VI. és 390+4. lap. II. kötet 1845—1846. VI. és 369+7 lap. Nyomatott Beimel Józsefnél. (Honi Irod. Hird. 1848. 1. sz.) Megjelent jan. 31-én. (Életképek 1848. 6. sz. 187. l.)

Shakspeare összes színművei. Angolból fordítják Arany, Petőfi, Vörösmarty. I. Coriolanus, Fordította Petőfi Sándor. Pest, 1848. Nyomatott Beimelnél. 8drét 182 l. — Mutatvány V. felv. 3. jel. (Életk. febr. 20. 8. sz.) Megjelent máj. 13-án. (P. Divatl. I. 22. sz. 613. l.)

Lapok Petőfi Sándor naplójából. Először iv. 8r. Pest, 1848. Nyom. Landerer és Heckenastnál, (Emich G. bizományja) 16 lap 10 kr. p. p. (Honi Irod. Hird. 1848. 5. sz.)

Külön lenyomatok: „Nemzeti dal,“ „A királyokhoz,“ „Élet vagy halál“ és „Csatadal“ czimű költemények.

Életrajzi- s vegyes adatok.

Márcziusi napok. (Életk. 1848. I. 378,

382, 383, a 12. sz. borítékán, 396, 398, 404—406. — P. Divatl. 1848. I. 357, 359, 360, 363, 365, 389, 418, 732. — P. Hirlap 1848. I. 223, 224, 229, 233, 234 sat.)

Petőfi „Nemzeti dala“ Kálozdy János által zenére és énekekre alkalmazva. (P. Divatl. apr. 22. 19. sz. 518. l.)

Petőfi az Életképek társszerkesztője. (Életk. 1848. I. apr. 30. 19. sz. 568. l.)

Petőfi könyvtárát elárverezteté s a begyűlt összeget a hadfogadási költségek pénztárának ajándékozta. (Életk. máj. 28. 24. sz. 690. l.)

P. Félegyházáról hazautaztában a dunavecsei kerületben nagy lelkesedéssel üdvözöltetett. (Életképek jun. 18. 27. sz. 787. l.)

Kun-Szentmiklós. Levél Bankos Károlytól. (P. Hirlap 1848. I. jun. 27. 92. sz.)

Levél Petőfi Sándorhoz. Czegléd, jul. 8. Vágó Károlytól. (Márczius Tizenötödike, jul. 17. 106. sz. 424. l.)

Petőfi Sándor és Petőfi Sándorné. Arczképek. Kőre rajzolta Barabás. Nyom. Walzel. A két lap féliven. Pesten (Emich G. bizományában. Ára mind a két lapnak 1 frt 20 kr. p. p. (Honi Irod. Hird. 7. sz.)

Jókai nyilatkozata Petőfinek „Vörösmartyhoz“ irt költeményét illetve. (Életk. 1848. szept. 3. 10. sz. 315. l.)

A magyar hadseregről. Petőfihez. Vörösmarty. (Kossuth Hirl. szept. 6. 58. sz.)

Petőfi is elutazott kötelességét mint becsületos hazafi teljesíteni. J. M. (Életk. okt. 1. 14. sz.)

A honvédsereghez kineveztetnek ... A honvéd 28-ik Zászlóaljhoz századosnak Petőfi Sándor nemzetőrségi százados ... Mindezen kinevezések s előléptetések rang és illetményre nézve folyó október hó 1-ső napjától számitandók. Budapest, october 15-én 1848. Hadügyminister Mészáros Lázár. (Közlöny, okt. 16. 128. sz. — Vas. Ujs. 1874. apr. 19. 16. sz. 248. l.)

Petőfihez irt költemény.

Petőfi Sándor emlékkönyvébe. Pesten, márcz. 15-én 1848. (Garay János legujabb versei. Pest, 1848. 288. l.)

(Folytatása következik.)

A HORA LÁZADÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

Közi: K. Papp Miklós.

Az alább közlendő adatok Filep Elek urtól jutottak birtokomba, ki mint hozzám intézett levelében írja, azokat Déván az eredetiekről másolta személyesen, de hogy kinél vannak az eredetiek? — arról levele nem világosít fel.

Ez adatok mindenesetre érdekesek, Gr. Teleki Domokos „Hora Támadás“ s Szilágyi Ferencz „A Hora világ Erdélyben“ című minden tekintetben becses s egymást kiegészítő műveik után is.

Gyűjteményemben sok aprósággal rendelkezem e szomorú események történetéhez, melyeket lassanként meg fogok e lapok t. olvasóival ismertetni.

Spectabilis ac generose Ordinar. V. Comes!
Domine mihi humillime Colendissime!

Nagy-Enyedről 10 m. psentis datalt két rendbéli Commissióját a tekintetes Urnak, alázatosan vettem, melyeknek egyike a néplecsendesítése aránt, négy punctumból áll, a másokban pedig parancsolja a Tekintetes Ur, hogy minden 24 óra alatt a tumultuans Parasztságnak progressusát és felzudulásának okát investigállyam és a Tekintetes Urnak referálllyam, melyekre a Parasztságtól is, de nevezetesen a Tolvajok köriből egy ingben lábravalóban megszabadult Bárdocz András Uramtól, ki ezen Dominiumnak Fiscalis Regiusa és a ki Verespatakban (és Abrudbányának egy része) a Tolvajoktól körül vétetvén a Lőrinczi Pál Uram Házában, mint-hogy a Tolvajoknak nagyobb részét, melly mint égy 700 Emberből állott jól esmérte, és különös tapasztalt jó emberei is voltak, a fővebbek közt pedig szintén három óráig beszélgetett azokkal, míg a dühös sereg megérkezett, és a Duláshoz kezdett, ezek eö kegyelmének beszéllették, eö kegyelme pedig énnekem, hogy ezen felzudult Parasztságnak főzendittői és Vezérlői 1-mo Hora alias Nyiculae Ursz 2-do Kerpenyesi Kloska Juon. 3-o Ugyan Kerpenyesi Dsurs nevü. 4-o Nyicula Ursznak Fiáról nevedékény . . . jelen vagyón vélek, Abrudbányáról az sok rendbéli veré-

siért elszökött . . . árczi Samuel nevezetű nemes Ember fátyollall befedezett ábrázattal jár égy herélt jó forma barna Lovan vagyón még ezenn kívül 5-to Körösből jött sereggel járó, de Abrudbányáról Tolvajságáért profugiált jó forma közép idejű Ember, de mire nem emlékezik Bárdocz Uram, vagyón a Körösből még égy Görög, de ezt sem esmérte Bárdocz Uram, ide a mint Bárdocz Uram mondgya, mások is referálllyák s így is vagyón bizanyosan, minekutánna Mihelyemben Tsiszár Urat és másokat sokakat megöltének volna, egészs sereggel felgyülekeztenek Bisény Határ szellyiben Peltynis nevü Hellybenn, melly Rüs Aranyosi és Topánfalvi Hátárszellyben vagyón, az holott is erőss hittell égybenn esküdtenek, hogy ezen uttyokkban, mellybenn most Felséges Tsászárunk parancsolattýából indultanak égy Láb Magyart vagy Tisztet életbenn nem hagynak, hanem ha a Graeci Ritus non Unita Religiot acceptálllyák; itten minekutánna az égybenn esküvés meg esett két szakaszra szakaszták seregeket, az édygik indult le a Cernyczánn Abrudbánya Territoriumábann Kloska Juon, Dsurs és e két körösi Coripheusok kapitánysága alatt, kiknek regseében voltak Brádiak, Zarándiak, Mihelyeniek, Blesényiek, Vákaiak, Bukurestyiek, Bulczestyiek, Sztancsiak, Körösbányaiak, Ribiczeiek, Dsumkiak, Dupatyatraiak, ezek Abrudnak alsó részín a Csernyicza Torkában megtelepedtenek. 4-ta Novembris, és 5-ta mind azonn helybenn ültenek, gyülekeztvén az alatt hozzájuk Biotfán, Abrudfalva és Kerpenyes, Pénteken Hora jó reggel Topánfalvára a más sereggel a Belsintzi nevü Hellyről réá ment, kinek seregében voltak Topánfalvi Kis és Nagy-Aranyosi, Bisztrai, Muszkai, Lupsai, Magosi lakosok ottan legelőbszöris Cameralis Ispány Intze Elek ur szállását bérontván mindenféle Portékáit a kissebb vass szegig elvitték a hol feles királyi Pénz volt, maga Feleségestől még Tsötörtökön Estve elment volt, onnan Arany váltó Bisztrai György Ur házára menvén, minden Portékáit a királyi Arannyal édygütt felprédálták, magát is tsak égy Ingbenn Lábravalóban hagyták, ugyantsak kevés verést tehettének, mivel jó Emberei kikapták kezekből, onnan a Depositus Harmintzados Kerekes Uram szállására men-

vénn, azt is az ottann valók felpredálták a lévő Franciscanus Parochus Házát is, és a Catholicum Templomot összerontották, Graeco Catholicus Popa Ábrahám nevezetű Papot személyében nem bántották, de mindenit elpredálták, a királyi Pintzét bérontván, sok ezer forint áru Bort és Pálinkát a Földel megittattanak, az hordokot öszverontották, a Cameralis koltsár számára ugyan királyi költséggel építettett Házakat öszverontották, a Fiscalis Pintzeiből a borokat, mellyek pro educillando ki voltanak adva, kihuszták és mind öszverontották, ottan lakó Szeldirs Ferencz Contrallornak házát felpredálták, Feleségét kezekből tsak alig szabadították meg jó emberei, magának ugyan ekkor élete megmaradott, de ez után mindjárt bizonyos nem vagyok benne, Processualis Szolga bíró Iffiabb Bisztrai György Uram még 4-a psentis Estve elvonta volt magát Bisztrára, de 5-ta reggel midőnn Topánfalvát predálni kezdték, megintettett jó Emberei állall hogy onnann is állyon elébb mert megkeresik és így könnyű szerrell a havasra felszaladott, onnann hová lett nem tudom, Topánfalvánn maradt köntösit mind elpredálták ezenn naponn estve, 5-ta Abrudbányának az alsó részire az ottann lévő füves kertekben feljöttek és 6-ára viradóra ottann háltanak, azonbann nagyobb seregre szaparadvánn (mert 5-ta estvére muntzilik, Sartofiak, Bresestiek, Offenbányaiak, és Tsertessiek, a két Szoltsvaiak és Potságaiak az Hora sereghez megérkeztenek) Szombathon reggel 6-ta Felleghez hasonló sokaság Abrudbányát körülvette, és nagy süvöltéssel minden felől berohantanak, az holottis a leggkissebb magyar házig mind egyről egyre elpredálták, az Magyarok közt tsak a Jubilatus Harmintzados Vásárhelyi Sándor háza maradt meg, az ottann lévő nemesség és magokat legjobban bíró Bányász Gazdák annyira jutottanak, hogy a mivel megváltozzanak nintsen, még tsak egy fakalannyok sem maradt Házakbann, a Reformatum Templomot bérontották, és a mi ottann volt mindent felpredálták, ottann a Praedikálló székben elbútt jó Gazda Abrudbányai Csányi Jánost rut kinnal megölték, Tekintetes Eperjesi Urat maga Házában megölték, más mester embert is, egy Executiora küldött Orosianus katonát Pro-

cessualis Szolga bíró Borsai György Ur kapujában főben ütötenek és megölteken, ez egy lövéssel hármat közülök leejtett, egy Szóts Legény hármot kardal megölt, egy Rüs Aranyosi Tolvaj Urlauber katonának mind a két kezét elvágta, magának pedig a Szótsnek még mostis tsak leggkissebb baja sints, e volt 5-ta 6-ára viradólag étzaka, egy Topánfalvi Embert, a ki Feleségestől ment vala, a BoltosLegény mejjbe lött; azon szempillantásban megholt, Abrudbányát 7-ma is dulta az Hora fia serge, hanem Vasárnap 7. az Hora Fia Mártyzi Samuellell és Kloska Juonnal, megint fennebb nevezett Dsursall két felé szakadván fellment Kornára, fele pedig Verespatakra, az Abrudbányaiak a kik ottan elbúttak, a Bányákból kitsalni ügyekeztek, a mint hogy sokat ki is kaptanak, kiket mind a Graeci ritus non Unita Religiora beeskedtenek, a Verespatakra ment sereg pedig előre az ottann való Oláhság közül egy néhányat Tekintetes Lórintzi Pál Ur Bányájához küldötteken, a kiis 94. magával jó készülettel egy Bányában elvonta volt magát, de ezeket hitegetések és ijezgetések állall a Bányából kitsalák, elhitetvén eő kegyelmével, hogy Hora Kloska és több fennevezett Kapitányok mind eddig elvégeztek magokban, hogy onnan el ne mozdullyanak mig a Bányát füsttel vagy éhséggel meg nem vészik, de ha szép szerént ki jó és megkeresztelkedik semmi baja és kára nem lészen, a minthogy minden jóvát a Bányából kiköltöztette, az Olák Papot magához hivatván megkeresztelkedett, alig volt vége a kereszttségnek, az Házát minden felől környül vették, a bézarlott ajtót bevágták, magát előbbször is Lórintzi Pál Urat egy Bányász Tsákánnyal főben ütötték, ugyancsak feleszmélkedvén minden kintsét állall adta nékiek, annakutánna mind magát, mind Feleségét rutul megverték, Puska tsóvel egyben döfölték, de meg nem ölték, egy hitván nadrágban és Lájbiban hagyták, ezenkívül tsak egy vasszege sem maradt az Házát mind öszverontották, de magokat a Bányákból ki nem tsalhatták, noha eleget fenyegették, füstöléssel és éhséggel, de semmire sem mehettek.

(Folyt. köv.)

A B. WESSELÉNYI CSALÁD

Zsibói levéltárának irodalmi kincsei.

Kazinczy Ferencz levele.

Pataky Mózes Úrnak Kazinczy Ferencz barátságos szives tiszteletét.

Az Úr nem csak kérésemet teljesíti, hanem olly barátsággal is jó előmbé, melyet nem lehet kevély örvendezés nélkül elfogadnom. Egy igen érdemes uj taggal szaporodott azon jóknak száma, a kikkel engemet kedvező végzeteim öszve láncoztak, s méltóztassék az Úr szives köszönetemmel együtt azon ígéretemet elfogadni, hogy meg nem érdemlett barátságát szoros birtokom-má tenni minden kigondolható módokon igyekezni fogok. Az a nagy szolgálat, a melyet az Úr az ifju Bárónak nyújt, engemet, ennek a háznak, s magának a Bárónak, örökös tisztelőjét, ezen megelőző barátság nélkül is, hála-ra fogná kötelezni; mit kell tehát most éreznem, midőn olly hizelkedő jósággal fogad barátságába!

Az Úrnak érdemes Ura Atyja talán annak a Pataky Úrnak is atyja lészen, ki Gróf Teleky Domokossal tette hazai utazását. Kétszeresen örvendek így, hogy egy illy sok érdemű Úrnak testvére az, ki most megengedi, hogy benne barátomat szemlélhessem.

Sokat, igen sokat reménylek én azon tudósításokból, melyeket nékem az Úr ígérni méltóztatik, kivált minekutánna azokat illy kútfőkből meríti. Melly szerencsés volnék, ha az Úr nagy tekintetű Atyja-Ura s T. Rétyi Úr a legapróbb apróságokra is ki akarnának terjeszkedni; mert a biographiákban épen ezek az apróságok a legfőbb momentumok.

Levelemet nem csak V. Ispán Laskai hanem Kis Lajos Úr is válasz nélkül hagyta. Ha Kis Úr is eltántorodott a nagy megholt-tól: úgy bizodalمام is az a hév megszólítás eleven szénként égette lelkeiket!

A Halleri történetekben lehet holmi, lehet holmi egyébben is, a mit a tisztelet vigyázva fog említeni hagyni. Sok az effélékben a Festő okosságától függ; s némelly szemet-sértő rikoltó szín a Dávidok és Fű-

gerek tableaujin, ha árnyékba a tétetnek, nem csak el nem disztelenítik a képet, sőt vétek volt volna kihagyások. Tisztelem nem enged helyt semmi rettegésnek, s minekelőtte a munka kinyomattatnék, Zsibó és a Zsibóiak látni fogják dolgozásomat.

Méltóztassék az Úr alázatos tiszteletemet ő Nagyságának a Méltóságos Bárónának s a mi közös kedves barátunknak bémutatni. Közlöm itt a tegnapi vett Berzsenyi Dániel Úr ódáját. Ez a kedves barátom Somogy vármegyei Földes-Ur, s Miklán, hivatal nélkül lakik. Tegnapi lépett 30-dik esztendejébe. Mi úgy hisszük, hogy Virág Benedek és ő, s ő és Virág Benedek, a Hazának két első Lyricusai. Nékem mind kettő megbecsülhetetlen barátom. Ezen felül kezemen vagyon Pataki Prof. Sipos Úrnak egy hosszú deák ódája, s Kézy Mózes Úrnak (ki egy héttel ezelőtt nevezetett-ki Sipos Úrnak helyébe Mathes. és Phys. Professornak) deák hexameterei. Nagy Ferencz Pataki Humanior. Prof. is tegnapi küldözám igen szép magyar hexametereket, melyeket (mihelyt 5 szó benne megigazítatik) megküldök. A Bion és Moszchusz módja szerint készült a vers, s ez a refrainje.

Kezdd, szomorú Múzsám! kezdd Dacia vele keserved! Az idea igen szerencsés, s jók a versek is.

A Méltóságos Bárónak kedveskedem az ide zárt verssel. Illyen a Kézy verse, melyet, a mi czélunkra is irt. Az Istenre kérem az Urat, ne mulasszon-el semmit, hogy az efféle a Méltóságos Bárá nagy gyönyörűséggel olvashassa és a legtökéletesebb értéssel. — Ajánlom magamat az Úrnak nagybecsű barátságába.

Széphalom, 7. Maj. 1810.

Kölcsey Ferencz levele.

Pozsony, Május 12. 1833.

Tiszteletre méltó Barátom.

Távotod óta elhagyatva érzem magamat; nem, mintha nem volnának itt jó és tiszta lelkű emberek; de a férjfinak, kinek a szerencsétlenség jutott: költő lenni meleg kebelre van szüksége, hol lángjai testvérlán-

gokkal találkozzanak; s illy kebled, édes barátom, itt csak neked vala. Nem elég kimondani a szót: haza; nem elég bizonyos érzelmet hordozni iránta; az én emberem az, kinek a haza örök ideálként áll lelkében. De Te jól tudod, az ideális felemelkedő lélek milly ritka! Balsorsom úgy hozá magával, hogy kevés nappal utánod Siskovics is haza indult; s ez egyike vala a legjobbaknak.

Más nap elmented után országos ülésünk vala; s a Rescriptumbam kívánt sorozás nagy többséggel elfogadtatott. Az üzenet e miatt változást kívánt, s azt megtenni kerületi ülésben kelle. Embereink törték fejüket: miként adjanak a dolognak olly szint, mintha nem a Rescriptum, hanem saját szabad akaratoknál fogva tették volna e lépést; s e fejtörés közt Nagy P. azt javallá: tennők a kereskedési tárgyat harmadiknak, ne, mint a Rescriptumban, negyediknek. Ellenvetés lön, hogy a Rescriptum sorozása már az országos ülésben elvégeztetett. Ez nagy viadalt okozott. Azt mondák, hogy Somsics, az előlülő, nem igazán mondá el a végzést; mert az országos ülésben csak a juridicumról folyt a szó, hogy t. i. ez legyen második; s nem pedig arról is: mi legyen hát a harmadik? — Jó, hát miért még is akkor senki sem mondott ellen? — Erre az előtted ismeretes factio sokképen felelt; s Borsiczky — kit nem tudom miként — részére vont, azt is mondá, hogy hosszú volt az ülés, kikoplaltattak benünket, s több illyeket. Két nap tartott a harcz, s végre az országos végzés ugyan győzött; de a párt készült első országos ülésben az Alnádort megtámadni. E gyűlés tegnap történt meg; Gyertyáni és Marczibány feállanak (Borsiczky még is megemberelte magát, s neutrálításban marada); alig kezdett az első szollani, nagy sürüsséggel ugráltunk fel; Somsics ügyesen vivé dolgát, s kevés szollalkozás után a pert elcsendesité, s legalább tizenöten úgy ültünk ismét le, hogy szavunkra szükség nem lön. A gyűlés szépen ment véghez; s üzenet és representatio, s a törvényczikkelyjavalat a napibérek felől a főrendekhez küldetett.

A napi bérekről mit végeznének: tudod. A törvényczikkelyt meglehetősen megtisztították a régi szakállas szerkezeti módtól, s

az elég egyszerű. A felírásban azt tétették, hogy az igy felküldendő törvényczikkelyeknek ne csak érdemére, de kifejezéseire is feleljenek a resolútiok, hogy igy a Concertatio diaeta végén elmaradhasson.

Az urbariumnak csak utolsó czikkelye van már hátra. Megírom, mihelyt elvégezzük.

A vallásügy a főrendeknél referálva még sincs. Nem tudom mellyik kerületben kértem a Rendeiket, vennék e dolgot figyelembe. A kerületi előlülők felelék, hogy a Nádor a felvételt igéri — az az nekik ígérte magányos beszédben. Tegnap midőn a mostani üzenetet által akarák küldeni felállottam; s kértem

1. hogy a religiom illy hátravetéséből eredhető sérelmet vegyék gondolóra, s ez iránt aggodalmokat jelentsék ki, s addig mig egyet a főtábla el nem végez, mást elébe ne adjanak.

2. hogy a napkönyv censorait és a napkönyvi kivonatot illető irományok egyszer már referáltassanak.

Az Alnádor felelt, az elsőre, hogy a Nádor hazafiságában kételkedni nem lehet (Erre vivát lön a kiáltás), — másodikra, hogy ő nem rendes előlülő, s azért az említett irományok referálására a Nádortól kér engedelmet. (Erre azt zúgták, nem szükség engedelmet kérni.) — S igy az egész indítvány fuit vox clamantis in deserto. Ülés után egyik azt mondá: nem kellett volna tenni az indítványt, — másik: miért nem mondád mit akarsz? mi Catholicusok tettük volna, protestánstól nem jól jött — harmadik: én már állottam, s ugyan azon indítványt teendő valék, de nem pártoltalak politikából.

Mit mondasz mind ezekre?

Mondhatatlan nyugtalansággal várom tudósításon hazulról, az erdélyi dolgok miatt. Jól esik azon bizodalomban élnem, hogy lelked egyenes és erős volta, s értelmed hatása hazád fíjait a mérséklet, az az férjfiui mérséklet utára vezetendik. Élj szerencsésen, hass és munkálj szerencsésen, s emlékezzél rólam. Öllek forró, szent barátsággal!

Lehetetlen elhallgatnom, hogy az urbariumi VI. czikkely utolsó §-ában a parasztnak teljes testamentumtételi jus adatott; s igy a földes ur ex defectu csak akkor suc-

cedálhat, ha a parasztnak sem örököse, sem testamentoma nem maradt.

Külczim: Méltóságos Hadadi B. Wesselényi Miklós Urnak, baráti tisztelettel.

Buda,
Debreczen,
Szilágy Somlyó,

Bréd,
Zsibó.

A D A T O K az 1848—49-iki erdélyi hadjárat történetéhez.

Közlő: K. Papp Miklós.

Az alább közlendő érdekes adatokat volt honvéd százados Macskási Antal barátom szivességéből közlöm, ki azokat kérésemre magánlevéltárából adta át.

Ez adatok néhány helytelen állítást és munkát fognak kiigazítani, melyek ezideig czáfolatlanul vannak forgalomba hozva. A történet-író mindenestre hasznukat veheti annak idejében.

Macskási Antal úrnak:

Az Ön által egyesült honunk védelmére önkéntesekből felállítottai szándékolt gyalog-osztály ügyében hozzám intézett előterjesztésére, az ebbeli törekvését telyesen méltánló ministerium egyenes határozatából ezenel tudatom Önnel, miszerint egy illy osztálynak felállításában a jelen honvédelmi egyéb intézetek szervezetének (organisatio) s az ezekkel járó tetemes költségeknek figyelembe vétele mellett, a következő feltételek alapján fogadja el, részéről is segélyt nyújtólag, a kormány, hazafi nemes érzet sugalta ajánlatát: —

Ezen osztályba semmi esetre azok, kik a honvédsereghez magokat három évekre már felajánlották, be nem fogadódhatnak, — s mivel hadfogadó pénzt különben sem kapnak, mind addig mig tüzhelyeikhez vissza nem térnek, az országos pénztárból nyerendik a honvédseregéhez hasonló mennyiségű fizetésöket is; — e felett, a mennyire van fegyver, azzal az álladalom részéről fog az alakulandó osztály, a békesség helyreáltaig elláttatni, —

ruházataról azonban kiki maga gondoskodik, — az egyenruha nélkülözhető lévén illy szorgos körülmények közt s elég lévén ha megismertető jelekül, egyenlő toll, karszalag, rósa vagy más ösmertető jelek használatnak.

Valamint szervezete ez önkéntes osztálynak, úgy a parancsnokok s osztálytisztok kinevezése s illetőleg legfelsőbb helyre leendő felterjesztetésök, a honvédsereg egybealakításával Kolozsvártt megbizott Dobay Károly Ezeredes úrra azon biztosítással van bizva, miszerint a sorezredeből netalán ide alkalmazandó tisztok, a béke helyreálltával is állodalmi hivatalban maradnak.

Miről is midőn megbizattatásom folytában Önt ezennel értesiteném s további erélyes működésétől függesztném fel további teendőimet egyelőre biztosítom Önt kitüzött hazafi célja utólérésébeni legszivesebb közremunkálásomról.

Fogadja Ön hazafi hó üdvözetemet.

Kolozsvártt, julius 29-én 1848.

VAY MIKLÓS.

Tisztelt Polgártárs!

Nem kétlem, figyelemmel kíséri azon mozgalmokat, mellyek az idegen szerb jövények által felbujtogatott, félrevezetett Ráczoktól előidézettve, közös Hazánkat, déli részeiben veszélyel fenyegetik. Ezeknek elnyomására, mennyiben lehetett, a magyar Haderő több Helyeken összevonatván, én vagyok a Haza egyik szerencsés polgárja, kinek parancsnoksága alá a Nagy-Beeskerei Tábor rendeltetett. Katonáim vitézek, ég bennök a Harczvágy, és készek életre, halálra vivni szeretett Hazánkért. Úgy vagyunk az ütközet tekintetében, mint a halállal; nem fog elmaradni, kell megtörténnie, azonban bizonytalan még most, hogy mikor ütend az óra. Épen úgy lehetséges az ütközet ma, mint hónap, vagy hónapután, és tovább. Elég az hozzá, nekünk kell talpon lennünk, hogy Elenség készületlen ne találjon.

Tisztelt Polgártárs! Önnek szive, telve a Haza iránti szeretettől, legyen hiv tolmácsolója azon szent érzelmeknek, mellyektől ösztönöztetvén Hazafui kötelességemet vélem tellyesíteni; midőn önt, és önnek személyében

Király Hágón túl mind azon derék Honfiakat, kik mint gyalog önkéntesek egyesültek, ezenel bizodalmason oda megy kérésem, kérem, és felhivom, hogy miután öszvesített erővel mindent tehetni, s közös magyar Hazánknak érdekében volna a hűtlen párttűtöket egyszerre annyi erővel elnyomni, melly tisztelettel és becsülettel képes győzni, igyekezzenek ezen Levelemnek folytatában öszves erejükkel hová elébb ide Nagy-Becskerekre kocsin Táborba jöni, így velünk csatlakozván részessei lenni, azon el nem maradható győzedelemnek, mellyet a magyar nemzet dicsőségére, s közös Hazánknak boldogítására kivivandunk. — Erős meggyőződés, hogy Harczra hívó szavam, önöknél, u. m. a kolosvári derék önkéntes gyalogságnál pusztán elhangzani nem fog, hanem dicső emlékü őseinknek példájait kik e hazát számunkra keresték, mindenkor védelmezték — megtartására önök szinte tudnakis, akarnak is vivni szállni. Addigis Isten velünk! Költ Nagy-Becskerek, 1848. Aug. 17.

Kiss,
ezredes.

Külczim: A Nagy-Becskereki
Hadcsapatok Parancsnokától.

Polgár Társ Macskási Antal urnak.
Htból. Kolosváron.

GROF SZÉCHENYI ISTVÁN LEVELE

b. Wesselényi Miklóshoz.

Kedves Barátom. *)

E sorokat Mr. Anderson, — Szövetséges Országi New-Jorkbul, adandja Néked át. Okos és jozan eszü férfiu. Vegyed pártfogásod alá — s szerettesd meg véle Erdélyt.

Én hála az Egeknek megvagyok olly erőben, hogy némileg csak szolgálhatom a hazát.

Vagy egy hét leforgása után felmegyek Bécsbe s onnan Triestbe, néhány hét után visszatérendő, Stambulba ismét Septemben igyekszek.

Isten vezéreljen és maradj Jó Barátom,
Jó akaróm. SZÉCHENYI.

Orsowa Junius 21-kén 1834.

*) E kis érdekes levél mellé Mr. Andersonnak egy névjegye van mellékelve, melyet alkalmasint az ajánlott maga hagyott b. Wesselényinél. Szerk.

VÁLASZUL GYULAI PÁL URNAK.

A „Pesti Napló“ jun. 14-ik számában Gyulai Pál ur „Deák Ferencz levelei b. Wesselényi Miklóshoz“ czim alatt a következőket írja:

Az „Ellenőr“, „Budapesti Közlöny“ és „Magyar Politika“ legközelebbi számainak újdonsági rovatában ezt olvashatni: „K. Papp Miklós legközelebről egy kötetre menő érdekes leveleit fogja sajtó alá adni Deák Ferencznek, a melyek egytől-egyig a legbecsebb adatokat nyujtják a 30-as és 40-es évek politikai mozgalmaihoz. Ez érdekes kötet még a nyár folytán elhagyja a sajtót.“

Ez újdonságot minden megjegyzés nélkül közlik a nevezett lapok, sőt más lap sem tett kérdést

arra nézve: vajjon K. Papp Miklós mi jogon adja ki e leveleket s ha a Wesselényi-család beleegyezett is, vajjon beleegyezett-e maga a levélíró, Deák Ferencz? Ha valaki a Csernátony, Kecskeméthy vagy Salamon magánlevelei kiadását hirdeté, bezzeg zajt ütnének az „Ellenőr“, „Bp. Közlöny“, „Magyar Politika“, s érdeme szerént megbélyegeznék e jogsértést, az irodalmi tisztesség e lábbal tapodását. Így hallgatnak. Minthogy az alkotmány visszaállítása óta nyolcz év alatt sem készült el az írói tulajdonjogról szóló törvényczikk, Deák Ferenczet oly kevéssé védi e tekintetben a törvény, mint mást, sőt a mint látszik, a sajtó védelmében sem részesül, a melynek a törvényhiányát pótolni kellene s megtámadni mind azt, a mi az írói tulajdonjogot többé-kevésbé sérti.

A magánlevéllel az sem tehet mindent, a kihez iratott; elteheti, megsemmisítheti, felolvashatja magántársaságban, de az író beleegyezése nélkül se nyilvánosan fel nem olvashatja, se ki nem adhatja, kivéve a törvényszéki védelem vagy irodalmi polémia némely kivételes eseteit. S e kötelesség az illető örökösire is rászáll, a melyet azok figyelembe tartoznak venni mindaddig, a míg a levélíró él. Ennélfogva se a Wesselényi-családnak nem volt joga e leveleket kiadás végett átadni K. Papp Miklósnak, se K. Papp Miklósnak nincs joga azokat kiadni a Deák Ferencz beleegyezése nélkül. Az, hogy Deák Ferencz a kiadásba nem egyezett bele, előttem bizonyosnak látszik. Okos ember nem szokta megengedni, hogy magánlevelei még életében kiadassanak, s ha Deák Ferencz a Wesselényihez írottakat kivételesen megengedte volna is, azt alkalmasint csak valamely jótékony czél javára tette volna. Megengedem, hogy a levelek becsesek történelmi szempontból is; az is bizonyos, hogy e gyűjteményt venni és olvasni fogják; abban sem kétkedem, hogy K. Papp Miklós a baloldali journalista az egész üzletet mind magára, mind a házára nézve áldásosabbnak tartja, mint az 1867-dik XII. törvényczikket: de mindez nem változtat az ügy állásán, e tény jogsértés marad, még pedig a szellemi jogok legszellembibikének megsértése.

GYULAI PÁL.

E cikkekre nekem kevés mondani valóm van, s azt a keveset is csak azok iránti tiszteletből teszem, kik szívesek voltak a Deák Ferencz becses leveleit közlés végett nekem átadni.

Gyulai Pál ur épen négy hónapja hogy tudomást szerezhetett magának arról, hogy keletkezett egy vállalat, melynek czime „Történeti Lapok“ és hogy e vállalat mindjárt előfizetési felhívásában nyíltan kijelenté: hogy a többek között a Deák Ferencz leveleit is közölni fogja. Egy negyed éve, hogy tényleg ez a lap megjelenik, s több mint 60 magyar és német lap hirdeté a zont ténnyt, hogy Deák Ferencz levelei benne közöltetnek.

Az összes sajtó tudomásul vette, s soha senki sem szólott fel ellene, mert mindenki meg volt győződve, hogy e levelekben egyetlen betű sem fordul elő, mi Deák Ferencz et megsértethetné, de sőt ellenkezőleg; e levelek Deák Ferencz életírójának tollába a legszebb vonásokat adják.

És ime most 4 hónap után, midőn e levelek már megjelentek s közkézen forognak a „Történeti Lapok“-ban, jut eszébe Gyulai Pál urnak felszólalni, úgy látszik csupán azon egyszerű okból, mert nem lehetek szerencsés Gyulai Pál urral egy politikai nézetten lenni.

Lehet, hogy Gyulai Pál urat az a gondolat is kinozza, hogy a Deák Ferencz levelei kiadásából egy ellenzéki ember meg fog gazdagodni. Nyugtassa meg magát Gyulai ur. Én e vállalomra egy kerek 1000 forintot fizettem reá a zsebemből.

A mi a jogosultság kérdését illeti, megvallom e tekintetben Gyulai Pál ur engemet nagy zavarba hozott. Emlékezem azon időre, midőn Horváth Mihály kiadta a Kossuth Lajos leveleit, még pedig azért, hogy e levelek tartalmát egy negyed század mulva a még elő Kossuth ellen fordíthassa, s Kossuth népszerűségét megsemmisítse az országban, hol tagadhatatlanul tisztelik nevét még ma is annyian, mint a Gyulai Pál urét.

E levelek Kossuth tudta, beleegyezése nélkül adattak ki. Ez tény. És mi történt? az, hogy e levelek kiadhatását első sorban maga Gyulai Pál ur vette védelme alá az „Ellenőr“-rel szemben.

Akkor tehát ki lehetett adni a Kossuth leveleit, Kossuth ellen, mert a kormánypárt érdekei ugy kívánták; ma nem lehet azonban a Deák Ferencz leveleit még akkor sem kiadni egy ellenzéki írónak, ha e levelekből a Deák Ferencz multjához egy babér levelet akar tűzni!

Ime ilyen az Önök irodalmi moralja és igazságszolgáltatása!

Ámbár soha sem fogom elismerni azon jogot, hogy valaki politikai tartalmu leveleit magán vagyonnak tekinthesse egy negyed század mulva is, mégis nagy készséggel fogadnám az általam mindig tisztelt és becsült Deák Ferencz képviselő urnak azon nyilatkozatát: mennyi honorariumot óhajt levelei közléséért, és hová kívánja azt fordíttatni?

Végül még megjegyzem, hogy e levelek kiadásáról azt hiszem Deák Ferencz képviselő urnak is volt tudomása. Én legalább 30,000 példányban küldtem szét előfizetési felhívásomat a „Történeti Lapok“-ra, mely a többek között olyan nagy lapok mellett is szétment, melyek Deák Ferencz urnak is járnak, — ezen kívül volt szerencsém magán levélben is beküldhetni egy példányt, nem is említve, hogy az összes sajtó huzamos időn keresztül a legnagyobb méltánlylattal említé fel e lap tartalmát és törekvését.

Ezekből azt következtetem, hogy: ha Deák Ferencz Ur magára és jogaira nézve sérelmesnek ítélte volna a b. Wesselényihez intézett politikai leveleinek közlését, felszólalt volna ön maga, — de azt nem tette hónapokon keresztül, — s így Gyulai Pál ur fogadatlan prokátor tiszta csupa párt-gyűlöletből.

K. PAPP MIKLÓS.

APRÓSÁGOK.

Kiadó-hivatalunk tisztelettel figyelmeztetni kívánja lapunk előfizető közönségét, hogy évnegyedes előfizetéseket nem fogadhat el, s az előfizetés bármikor történjék, mindig a félév első napjától számítatik. A kiadó-hivatal gondoskodott azonban, hogy e félév folytán szeptember végéig teljes számu példányokkal szolgálhasson.